

Bib-Hist

Medlemsblad for
Dansk Bibliotekshistorisk Selskab

6. årgang
2008

Nummer 16

Dansk Bibliotekshistorisk Selskab har allerede afholdt et arrangement i 2008, nemlig et foredrag med Nan Dahlkild om dansk biblioteksarkitektur, 19. februar 2008. Arrangementet omtales nærmere i dette nummer af Bib-Hist. Dette arrangement blev aftalt med kort varsel, i stedet for et andet planlagt arrangement. Annonceringen af det kunne derfor ikke nå at blive bragt i et ordinært nummer af Bib-Hist, men blev annonceret ved en særskilt udsending. Derfor udkommer dette - årets første nummer af Bib-Hist - lidt senere end redaktionen havde planlagt, men dette nummer indeholder så både referater fra de seneste møder arrangeret af Selskabet, melding om generalforsamlingen 2008, en interessant artikel om Steenberg og biblioteksforeningerne, annoncering af en prisopgave - samt diverse andre meldinger.

Generalforsamling 2008 - fastsat til 28. maj 2008

Dansk Bibliotekshistorisk Selskab annoncerer hermed årets generalforsamling, som finder sted onsdag 28. maj på Arkitekt skolens Bibliotek, kl. 17. (<http://www.kasb.dk/>) Der vil senere blive udsendt nærmere melding, bl.a. om mødets faglige indslag.

Uddrag af Selskabets vedtægter vedr. ordinær generalforsamling:

§ 8, stk. 2: Der afholdes ordinær generalforsamling hvert år i april kvartal.

§ 8, stk. 3: Generalforsamlingen indkaldes med mindst 3 ugers varsel ved skriftlig meddelelse til medlemmerne med samtidig angivelse af dagsorden.

§ 8, stk. 4: Forslag, der ønskes behandlet på den ordinære generalforsamling, skal senest 10 dage før denne være formanden (Ole Harbo) i hænde.

§ 8, stk. 6: På den ordinære generalforsamling aflægger styrelsen beretning om Selskabets virksomhed i det forløbne år, forelægger planer og budget for det kommende års aktiviteter og fremlægger det reviderede regnskab til godkendelse.

Desuden vælges styrelsesmedlemmer, 2 styrelsessuppleanter, 2 revisorer og 1 revisorsuppleant.

Prisopgave - afleveringsfrist 31. august 2008

I anledning af Dansk Bibliotekshistorisk Selskabs 25 års jubilæum har Selskabets styrelse valgt at lade udskrive en prisopgave. Prisen er på 20.000 kr. og der uddeles også en 2. pris på 5.000 kr.

Nærmere vilkår for prisopgaven er beskrevet nedenfor, og Selskabets formand, Ole Harbo, giver gerne uddybende kommentarer til prisopgaven:

Erhvervslivets biblioteker i Danmark

Der ønskes en fremstilling, der afgrænser erhvervslivets biblioteker i forhold til andre bibliotekstyper. Hovedvægten ønskes lagt på en belysning af den historiske udvikling af erhvervslivets biblioteker i Danmark, herunder afdækning af, hvornår sådanne biblioteker opstår, og hvordan udviklingen har været inden for forskellige brancher. Enkeltvirksomheders og brancheorganisationers biblioteker ønskes belyst gennem udvalgte eksempler, ligesom eventuel vekselvirkning mellem privat og offentlig drift. Eventuelle blomstringsperioder og nedgangstider, relationer til andre bibliotekstyper samt personaleforhold ønskes der ligeledes redegjort for.

I et afsluttende kapitel ønskes en status over erhvervslivets biblioteker i begyndelsen af det 21. århundrede med oplysning om bibliotekernes antal, deres omfang, opgaver og netværk.

Afhandlingen, der skal være affattet på dansk, må maksimalt fylde 100 normalsider, inklusive 2-4 illustrationer.

Besvarelsen kan laves af en eller flere forfattere.

Redaktionen af tidsskriftet Bibliotekshistorie er berettiget til at lade afhandlingen publicere heri i et eller to numre.

Afleveringsfristen er 31. august 2008.

Der uddeles en hovedpris på 20.000 kr samt en andenpris på 5.000 kr.

Yderligere oplysninger kan indhentes hos formanden for Dansk Bibliotekshistorisk Selskab, Ole Harbo, på mail: oleharbo@gmail.com eller tlf.: 4364 4682

Fra Selskabets julemøde 27. november 2007

Johannes Balslev refererer fra Bibliotekshistorisk Selskabs besøg på DFI (Det danske filminstitut):

Det er ikke enhver bibliotekar eller biblioteksmedarbejder forundt at stå med en Oscar i hånden – altså en film-Oscar. Men det var hvad deltagerne i Dansk Bibliotekshistorisk Selskabs julearrangement i 2007 kunne opleve.

Lidt tilfældigt har selskabets arrangementer i årets løb været domineret af arrangementer omkring visuelle og auditive medier – Danmarks Radio og bevaringspolitikken, Det kgl. Biblioteks samling af luftfotos og så den 27. november: besøg på DFI – Det danske Filminstitut.

Bibliotekskonsulent Carsten Olsen havde arrangeret et tæt pakket og spændende program, som indbefattede orientering om Billed- og Plakatarkivet ved Madeleine Schlawitz og om biblioteket ved Lars Ølgaard, mens Carsten Olsen selv berettede om Filmarkivet og udviklingen i DFI's formidling af film fra dengang det hed Statens Filmcentral til i dag, hvor man tager skridt ind i fremtiden med streaming af film.

Billed- og Plakatarkivet rummer 2 mio. stillbilleder og portrætter og over 20.000 plakater. Det er derfor en af verdens største samlingen af sin slags og hvortil der i dag er pligtaflevering af stillbilleder. Det er muligt at bestille kopier af billeder og plakater i samlingen, men i øvrigt er materialerne kun til brug på stedet.

Biblioteket er hovedfagbibliotek indenfor film og tv og har en af verdens største samlinger af litteratur om emnet med 70.000 bind på hylderne, 250 tidsskrifter og 1,2 mio. avisudklip med anmeldelser, artikler og interviews. Så her finder man ikke blot en enkelt bog eller 5 om John Wayne, men hele 4 hylder. Her produceres også Dansk Nationalfilmografi. Og det var her, at Lars Ølgaard af en gul Netto-pose fremdrog en Oscar oprindeligt tildelt Max Reé i 1931 og lod den gå på omgang mellem deltagerne.

DFI rummer også et filmværksted, som tiden dog ikke tillod at bese - og et antal biografale, hvor vi oplevede film fremført med forskelligt apparatur. Stor interesse var der omkring et par gamle, berømte biblioteksfilm "Ungdom og Bøger" og "Biblioteket er åbent" fra henholdsvis 1939 og 1948. Filmene blev indsigtfuldt og underholdende introduceret af lektor Jørgen Svane-Mikkelsen. Den begivenhedsrige eftermiddag sluttede i DFI's "Café Sult".

Åbningen af biblioteksrummet - foredrag ved Nan Dahlkild...

Tirsdag 19. februar 2008 mødte ca. 25 deltagere op i Bibliotekssalen på Frederiksberg Hovedbibliotek for at høre Nan Dahlkilds spændende og informative foredrag om dansk biblioteksarkitektur.

Nan Dahlkild er lektor, mag art og ansat ved Danmarks Biblioteksskole og har i sin ph.d. afhandling fra 2006 skrevet om dansk biblioteksarkitektur i første halvdel af 1900-tallet. Det væsentlige kildemateriale til afhandlingen er tidsskriftartikler, særligt fra *Bogens Verden*, og han har søgt at belyse arkitekturen ud fra bl.a. samtidige trends i arkitekturen samt samfundsforhold, kulturdebat og biblioteksdebat i øvrigt - både national og international.

Foredraget var rigt illustreret med billeder, og et af de første billeder var - netop - bibliotekssalen på Frederiksberg Bibliotek. Biblioteket blev opført i 1935 og var et eksempel på den nyere tids biblioteksarkitektur med den store lyse udlånsal og åbne reoler. Nan Dahlkild illustrerede hvordan inspirationen var hentet fra de store engelske og amerikanske biblioteksbyggerier - åndspaladser.

Et andet markant eksempel på den tids biblioteksbyggeri er Nyborg Bibliotek, indviet i 1939, tegnet af Erik Møller og Flemming Lassen og med inventar af Hans Wegner. Biblioteksbygningen er i dag fredet, men man har i Nyborg erkendt, at bygningen ikke længere er tidssvarende til at rumme de mangeartede biblioteksaktiviteter, hvorfor der nu er planer om at bygge nyt bibliotek i Nyborg.

Nan Dahlkild annoncerede på mødet, at han er i gang med en fortsættelse til sin afhandling, der skal omhandle biblioteksarkitekturen i anden halvdel af 1900-tallet.

Afhandlingen kan købes eller lånes på bibliotekerne:

Åbningen af biblioteksrummet - de formative år i danske folkebibliotekers arkitektur i det 20. århundredes første halvdel. Bd. 1-2.

Bd. 1: Ph. D. afhandling. Bd. 2: registrant.

Danmarks Biblioteksskole, 2006. 400+48 s.

Andreas Schack Steenberg og biblioteksforeningerne - årene 1905-1930

Lektor Martin Dyrbye, Danmarks Biblioteksskole, har til Bib-Hist sendt nedenstående artikel, forfattet i 2008:

I det følgende skildres Andreas Schack Steenbergs rolle i forhold til de landsdækkende biblioteksforeninger i Danmark i perioden 1905-1930. Denne periode er blevet karakteriseret som folkebogsamlingernes, efter 1920, folkebibliotekernes pionértid. I årene 1905-1916 var alene Danmarks Folkebogsamlinger talerøret for bogsamlings sagen, men fra 1916 og frem til 1919 fik denne forening sit modstykke i Dansk Biblioteksforening, som udfordrede den etablerede bogsamlingsbevægelse frem til sammenlægningen af de to foreninger under navnet Danmarks Biblioteksforening i 1919. Efter bibliotekslovens vedtagelse i 1920 ophørte Steenbergs epoke, men frem til året efter hans død i 1929 stod der en dyb respekt omkring hans person og indsats for skabelsen af en folkebiblioteksbevægelse i Danmark. I det følgende fremdrages hovedpunkterne i Steenbergs indsats overfor biblioteksforeningslivet i Danmark.

Danmarks Folkebogsamlinger

I 1905 blev der taget initiativ til stiftelsen af en forening for folkebogsamlingerne. Ifølge Steenbergs erindringer (1922-23) havde han ”i nogen Tid gaet og tumlet med Planer om en Forening for Bibliotekerne”. Det er sandsynligt, at Steenberg hentede inspiration til tankerne om dannelsen af en biblioteksforening fra udlandet, idet han i sin bog ”Folkebogsamlinger - Deres Historie og Indretning” fra år 1900 omtalte de amerikanske og engelske biblioteksforeninger, og den betydning de havde haft for biblioteksudviklingen i henholdsvis Amerika og England.

Det var Steenbergs hensigt, at tage initiativ til dannelsen af en forening for bogsamlingerne på et skolemøde i 1905, men inden da kom kommunelærer Jens Bjerre ham i forkøbet. I et brev til Steenberg skrev Bjerre: ”Jeg har spekuleret paa om ikke Landets Bogsamlinger burde slutte sig sammen til en Fællesorganisation med en Fællesbestyrelse” og således ”optræde med større Vægt overfor Regering og Rigsdag og derved opnaa større Statstilskud og andre mulige Fordele.”

Steenberg tilsluttede sig forslaget. For at undgå at optræde i en dobbeltrolle overfor ”Statens Komité til Understøttelse af Folkebogsamlinger”, ville Steenberg stå udenfor foreningen, men samtidig gerne finde ”en Form”, hvorunder han alligevel kunne bidrage til foreningens arbejde. Han hjalp således Bjerre med at kontakte personer, som ”vilde være med som Indbydere til et konstituerende Møde.”

Den 25. november 1905 klokken fem om eftermiddagen mødtes ca. 50 repræsentanter for folkebogsamlingerne på Jernbanehotellet i Fredericia, for at stifte foreningen Danmarks Folkebogsamlinger. På mødet fik Steenberg lejlighed til at tale, og han anbefalede ”stærkt Foreningens Dannelse, hvorm der i øvrigt var Enighed”.

Gennem mange år arbejdede foreningen tæt sammen med Steenberg, og han deltog gerne i bestyrelsesmøderne. Desuden indvilgede han i at medvirke i foreningens udvalgsarbejde, når han blev spurgt, f.eks. i 1909-10, hvor foreningen skulle have nye vedtægter.

På foreningens første ordinære generalforsamling i 1907 prægedes formandens beretning af optimisme. Jens Bjerre betonedede i sin beretning, "at man ikke kunde udskille Resultatet af Foreningens Arbejde fra det, Statens Komite havde udrettet, da der stadig havde været et nøje Samarbejde." Steenberg, der var til stede, fik "en dybtfølt Tak for dennes Samvirken og for den store Støtte, Komiteen havde ydet." Foreningens medlemmer fik rig lejlighed til at stifte nærmere bekendtskab med Steenberg gennem hans talrige bidrag i foreningens "Bogsamlingsbladet", som begyndte at udkomme i 1906. I sine mange artikler redegjorde Steenberg for nye ideer på det biblioteksfaglige område, ofte med udgangspunkt i den udenlandske, navnlig den amerikanske og engelske biblioteksudvikling, f.eks. i rubrikken "Fra fremmede Lande". Han formidlede naturligvis også oplysninger om komitéens arbejde og dens virke for bogsamlingsagen.

Bogsamlingsbladet

I det første nummer af Bogsamlingsbladet, der udkom i 1906 bragtes indlæg af Steenberg, hvori han gjorde status over vilkårene for folkebogsamlingerne, og sammenlignede dem med lande som England, Nordamerika og Tyskland. Steenberg undrede sig over, "hvor lille en Rolle Bøger og Bogsamlinger spiller i det danske Folkeoplysningsarbejde" og anførte bl.a.: "Danmark er jo et forholdsvis rigt Land; dets Befolkning har i Almindelighed ganske godt Raad til, hvad den anser for nyttigt og fornøjeligt. Tænk blot paa, hvad der aarligt her i Landet gives ud til Cykler. Var Oplysningstrangen og Læselysten større, skulde der nok findes Penge til at tilfredsstille den."

Endvidere rejste han indvendinger imod "vor forreste Folkeskole" som prægedes af "det mangelfulde Tilsyn", som gjorde det "omtrent umuligt at faa noget sikkert at vide." Desuden lærte man ikke eleverne "at bruge Bøger paa fornuftig Maade", idet den herskende "Undervisningsmaade" betød, at skolen gjorde mange "lede og kede af Bøgerne."

Bogsamlings- og biblioteksmøder

Et af foreningens mange initiativer var afholdelse af bogsamlings- og biblioteksmøder. Det første offentlige bogsamlingsmøde i Danmark fandt sted i Varde i 1908, hvor bl.a. Steenberg talte "Om offentlige Bogsamlinger". Også året efter, hvor Danmarks Folkebogsamlinger var medarrangør af det første danske biblioteksmøde, som fandt sted i forbindelse med Landsudstillingen i Aarhus i 1909, fik ca. 150 bogsamlings- og biblioteksfolk lejlighed til at lytte til Steenberg.

Statens Bogsamlingskomité

Et af de afgørende vendepunkter for bogsamlingsarbejdet var, da Statens Komité til Understøttelse af Folkebogsamlinger i 1910 afløstes af Statens Bogsamlingskomité,

som Steenberg blev formand for. Samtidig udbyggedes samarbejdet med Danmarks Folkebogsamlinger, der samme år fik nye vedtægter og ny struktur. Formanden Jens Bjerre valgte at koncentrere sig om formands- og kassererposten, mens det redaktionelle arbejde med Bogsamlingsbladet blev overladt til lærer Jhs. Høirup. Samtidig blev der indgået en aftale med Steenberg om, at han skulle redigere meddelelserne fra Statens Bogsamlingskomité, og bladet fik således et øget tilskud i den anledning.

Samarbejdet udbyggedes i de følgende år, og parterne enedes om en ny organisationsplan for bogsamlingsarbejdet i 1912, hvor statstilskuddet til folkebogsamlingerne i øvrigt blev nedskåret. Året efter oprettedes den "udvidede Komité". I komitéen, der mødtes en gang årligt, fik foreningen således lejlighed til at gøre dens synspunkter gældende og blive orienteret om bogsamlingskomiteens arbejde.

Steenbergs 60 års dag.

Da Steenberg fyldte 60 år den 16. december 1914 udkom Bogsamlingsbladet med et særnummer, hvori han blev hyldet af foreningen med indlæg fra nær og fjern. Foreningens formand benyttede lejligheden til at mindes samarbejdet med Steenberg siden 1905. Et vidnesbyrd herom var brevvekslingen mellem dem i årene 1905-14, som talte i alt 407 breve, og Bjerre tilføjede: "det siger ikke saa ganske lidt, det vidner om et meget intimt Samarbejde." Brevene vidnede om Steenbergs "store Interesse for og dybe Forstaaelse af Sagen", samt om "et klart Syn og en betydelig Evne til at sætte sig ind i andres Tankegang." Begge d'herrer havde gensidigt "søgt at stive hinanden af, naar Arbejdet var ved at vokse en af os over Hovedet, og Kræfterne var ved at slippe op."

Under deres udveksling af synspunkter herskede ikke altid enighed, og herom bemærkede Bjerre: "Det var altid en Fornøjelse at være sammen med Prof. Steenberg. Der var nok at drøfte, og det var heldigvis ofte smaat med Enigheden. Dette fremkaldte dog ikke Misstemning eller lignende; satte blot af og til Varmen et Par Grader op. Af og til gav den klogeste efter, men opnaaede vi ikke Forlig, gik Sagen med begge Parters Akter til Komiteen, Foreningens Bestyrelse eller det Forum, hvor den skulde afgøres."

Bjerre sluttede med at takke Steenberg for hans indsats og udtrykte håb om, at det fremtidige samarbejde mellem parterne måtte blive lige så "behageligt" som i de forgangne ni år, og bragte ham "de bedste Ønsker for Fremtiden."

Danmarks Folkebogsamlinger og foreningens 10 års fødselsdag i 1915

Året efter var det Danmarks Folkebogsamlingers tur til at modtage hyldest fra nær og fjern i Bogsamlingsbladet i anledning af foreningens 10 års fødselsdag, den 25. november 1915. Steenberg benyttede lejligheden til at udtrykke sin glæde ved foreningens virke, og anførte: "At der var Grund til at stifte Foreningen, derom vidner det udmærkede Arbejde, som den har udført i de forløbne 10 Aar,..."

Herefter gennemgik Steenberg foreningens forskellige initiativer siden 1905. "Det gode samarbejde", tilføjede Steenberg, "kommer hvert Øjeblik i Virksomhed under Foreningens og Komiteens daglige Arbejde." Steenberg sluttede med at ønske fremgang for foreningen, idet: "Fremgang for den betyder Fremgang for Bogsamlings sagen i Danmark."

I anledning af 10-års fødselsdagen udgav foreningen bogen "Vore Folkebogsamlinger". Heri skrev Steenberg en artikel om "Moderne Biblioteksarbejde", hvori han ligeledes fremhævede Danmarks Folkebogsamlingers betydning for bogsamlings sagens udvikling. I sit bidrag til bogen omtalte formanden Bjerre ikke direkte Steenberg, men gentog sine ord fra 1907 om, at foreningen igennem årene havde stået "i saa nøje Samarbejde med Statens Bogsamlingskomité, at man ikke kan sige, hvor Sporene af den enes Arbejde hører op, og den andens begynder. Saa godt som alle de Fremskridt, der er naaet, staar derfor som et Resultat af dette Samarbejde."

Bruddet

Mindre end et år efter foreningens 10-års jubilæum var holdningen til bogsamlings sagen mærkbar forandret. Samhørigheden mellem Danmarks Folkebogsamlinger og Statens Bogsamlingskomité afløstes af skepsis og mistro. Dengang som nu kan det være vanskeligt at forstå, hvorledes det kunne gå til, at deres veje skiltes.

Samarbejdet indtil 1916 havde givet mange resultater for såvel forening som komitéen, idet antallet af folkebogsamlinger siden 1905 var øget betragteligt, og foreningen kunne glæde sig over at have 1300 medlemmer, dvs. næsten alle landets folke- og børnebogsamlinger. Foreningen havde også tilsluttet sig komitéens organisationsplan fra 1912, og komitéen havde medvirket til, at både foreningen og dets blad modtog statstilskud.

På foreningens repræsentantmøde i København, den 14. og 15. juni 1916 herskede fortsat en god stemning mellem foreningen og komitéen. Mødet blev ledet af den fungerende formand Rasmus P. Nielsen, idet formanden måtte melde forfald på grund af sygdom. Dette møde indvarslede samtidigt et begyndende generationsskifte i foreningen. Der skulle vælges nye repræsentanter, og blandt de personlige medlemmer indvalgte bibliotekar Hvenegaard Lassen, der ligesom hans suppleant, Th. Døssing, hørte til den yngre generation af bibliotekarer, som var begyndt at gøre sig gældende indenfor bogsamlings- og biblioteksarbejdet.

På mødet fik Steenberg tilslutning til, at bogsamlingskomitéen kunne foretage inspektion af bogsamlingerne - dog ikke styret fra kontoret i København, men decentralt. Der herskede således forståelse for, at tildeling af statstilskud betød kontrol med midlernes anvendelse.

På mødets 2. dag spistes frokost i Nimbs lokaler ved Tivoli. Talerne ved denne lejlighed var præget af glæden over biblioteksudviklingen i hovedstaden, som Rasmus P. Nielsen opfattede som "et lysende Eksempel" med stor betydning for "vort lille Land", og han udbragte en skål for Københavns Kommunes Folkebiblioteker.

Steenberg udtrykte sin glæde ”over Fremgangen for Bogsamlings sagen baade i Hovedstad, By og paa Land.” Dette og lignende møder havde været lærerige, ”og havde sin store Betydning”, og han tilføjede: ”Et Leve for ”Danmarks Folkebogsamlinger”.

Kun på ganske få punkter var der nuancer i opfattelsen af målene for fremtidens folkebogsamlinger. Således talte den unge Jørgen Banke under frokosten ”for Gnisten, Begejstringen!”, som det gjaldt om at have og vække hos andre, og han fortsatte: ”Det gælder om at flyve opad ikke om at trække nedad.” Grønborg, som jo hørte til blandt pionererne, talte også ”for Idealerne”, men tilføjede: ”vi skal dog holdes os paa det jævne. Tidligere lærte vi intet af hinanden, vi manglede Sammenslutning og Samarbejde. Dette er af stor Betydning, og jeg haaber, at Samarbejdet mellem By og Land maa bringe rige Frugter.” Der kunne således i disse ytringer spores en forskel i opfattelsen af, hvorledes bogsamlings sagen skulle gribes an.

Foreningens formand Bjerre vendte i sensommeren 1916 tilbage til bogsamlings- og foreningsarbejdet med fornyede kræfter. Disse blev imidlertid brugt på at rette angreb imod bogsamlingskomiteen i en artikelserie i Bogsamlingsbladet i 1916 og 1917. Bjerre hævdede, at han ville være fremkommet med sit ærinde tidligere, men var blevet forhindret heri pga. sygdom. Han mente ikke komitéen havde tilstrækkelig gennemslagskraft overfor ministeriet til at gennemtvinge højere statstilskud, og han kritiserede også den udvidede komité. Han fandt ikke, at foreningen var tilstrækkeligt repræsenteret i forhold til ”de store Biblioteker”, og man havde svært ved at vinde gehør for andre synspunkter. I slutningen af september 1916 meddelte foreningen, at man agtede at udtræde af den udvidede komité.

På samme tid som Bjerre fremsatte sine angreb så en ny biblioteksforening dagens lys. Den 3. november 1916, opløstes den tidligere ”Bibliotekarforeningen” i København og afløstes af ”Dansk Biblioteksforening”. Der havde tidligere været tanker fremme om deling af Danmarks Folkebogsamlinger i to foreninger, men hidtil havde det synspunkt været gjort gældende, at man stod stærkest i forhold til bogsamlings sagen ved kun at være repræsenteret gennem én forening.

Dannelsen af den nye forening skete på opfordring fra flere sider. Især provinsbibliotekarerne havde støttet tanken. Formanden for den nye landsforening for bibliotekarer, samt andre interesserede i biblioteksspørgsmål, var Thomas Døssing. Der var med andre ord tale om en forening af personer, herunder mange fra ”den opvoksende bibliotekarstand” i modsætning til Danmarks Folkebogsamlinger, hvis medlemmer hovedsageligt bestod af bogsamlingerne. Den fik hurtigt tilslutning fra over 100 medlemmer, blandt dem også Steenberg. Den nye forening udgav et tidsskrift, ”Bogens Verden” og afholdt også et årsmøde i 1918, hvor bl.a. Steenberg medvirkede.

I december 1916 tog Steenberg til genmæle i Bogsamlingsbladet, og afviste Bjerres angreb. Sidstnævnte opfattede imidlertid Steenbergs indlæg som fornærmende, og

han ventede derfor "en Undskyldning fra Prof. Steenberg, naar han nærmere har overvejet, hvad han har skrevet."

Den 8. december 1916 meddelte Undervisningsministeriet, at de udvidede møder indtil videre ville bortfalde. Denne beslutning vakte begejstring i foreningens ledelse, idet Bjerre den 10. december samme år i en skrivelse, som bragtes i det følgende nummer af Bogsamlingsbladet, rettede "vor Tak" til Undervisningsministeriet, "fordi det er gaaet med hertil", og han tilføjede: "Det var uden Ønske fra vor Side, at denne Institution oprettedes, og vi har altid følt os brøstholdne ved den, men nu, den er opløst, skal vi ikke beskæftige os mere med den, men - som man plejer at udtrykke sig - sænke vor Kaarde ved dens Baare. Og vi haaber paa et mere frugtbart Arbejde i Fremtiden - til Gavn for Folkebogsamlingssagen."

To måneder senere, den 11. februar 1917, meddelte Steenberg, at komiteen ikke længere ønskede opretholdt samarbejdet med foreningen om udgivelsen af Bogsamlingsbladet, som herefter alene skulle udgives af foreningen. I stedet ville komiteen fremover udsende sine egne "særlige Meddelelser."

På samme tid skærpedes modsætningerne mellem Danmarks Folkebogsamlinger og Dansk Biblioteksforening, som så vidt forskelligt på mål og midler i forhold til bibliotekssagens fremme. Også den nye forening gjorde krav på, at blive hørt i bogsamlingssagen eller bibliotekssagen, som den benævntes af Dansk Biblioteksforening. Statens Bogsamlingskomité måtte søge at indtage en neutral rolle, og i maj 1917 blev komiteen atter udvidet, således at begge de stridende parter blev repræsenteret.

Modsætningerne mellem de to foreninger blev mere og mere tydelige, hvilket stod klart under møderne mellem dem og komiteen fra maj 1917 og frem til 1919. Navnlig aftalen mellem Danmarks Folkebogsamling, forlæggere og boghandlere om rabatordningen, "Rabatsagen", kom ifølge Hvenegaard Lassen til at skabe "ondt blod mellem de to foreninger". I efteråret 1917 erfarede boghandlerne og forlæggerne, at rabataftalen indgået i 1906 med Danmarks Folkebogsamlinger var blevet misbrugt. Foreningen benægtede dette, og hævdede at Dansk Biblioteksforening stod bag beskyldningerne. Konsekvensen blev, at aftalen opsagdes pr. 1. april 1918. Dette var et hårdt slag mod Danmarks Folkebogsamlinger, idet aftalen havde været et væsentligt incitament til at indmelde sig i foreningen. Herefter ydedes rabatten for en tid alene ved et samarbejde mellem Statens Bogsamlingskomité, forlæggerne og boghandlerne.

Rabatsagen fortsatte med at skabe gnidninger mellem de to foreninger indbyrdes og komiteen indtil den 1. august 1919, da der gennemførtes en ordning, hvor bøger med rabat enten kunne bestilles gennem Danmarks Folkebogsamlinger eller komiteen.

Kort før årsskiftet 1917-18 forlod Jens Bjerre både formandsposten i foreningen og posten som formand for folkebogsamlingen i Silkeborg. Dette skete som følge af en strid mellem folkebogsamlingen i Silkeborg og Statens Bogsamlingskomité om de fremtidige betingelser for at opnå centralbibliotekstilskud, og sagen omtaltes som "Silkeborg-sagen".

På næsten samme tid dannedes i øvrigt to nye foreninger, som også havde betydning for folkebogsamlingerne og bogsamlingsagen, nemlig "Skolebiblioteksforeningen af 1917", som bl.a. Steenberg, Døssing og Banke var medvirkende til at stifte, og "Studiekredsforeningen", stiftet i 1918, hvor Steenberg valgtes til formand. I øvrigt var Steenberg aktiv i Skolebiblioteksforeningens arbejde helt frem til sin død i 1929. I begge de nævnte nye foreninger spillede komiteen en ikke uvæsentlig rolle, men også personer fra Dansk Biblioteksforening gjorde sig gældende her.

Opgørets time

Danmarks Folkebogsamlingers repræsentantmøde i Viborg den 15. juni 1918 kom til at forme sig som "opgørets time" for forholdet mellem Danmarks Folkebogsamlinger og Statens Bogsamlingskomité. Fra sidstnævnte mødte Steenberg, Banke og kontorchef Lehmann op. Blandt de særligt indbudte gæster var lærer Jens Bjerre, foruden repræsentanter for pressen. Mødet blev ledet af den fungerende formand, Rasmus P. Nielsen. Temaet for repræsentantmødet var "Foreningens Virksomhed, dens fremtidige Stilling og Forholdet til Statens Bogsamlingskomité."

På mødet måtte repræsentanterne fra Statens Bogsamlingskomité høre knubbede ord fra forsamlingen, især pga. Silkeborg-sagen og rabatsagen. Blandt de tilstedeværende fra foreningens bestyrelse var Hvenegaard Lassen, som senere berettede følgende:

"Et dramatisk øjeblik indtraf, da det foresloges at udnævne den afgående formand Bjerre til æresmedlem, og hele forsamlingen rejste sig, medens de 3 fra Komitéen blev siddende. Der faldt mange stærke udtalelser. "Bogsamlingsagens trivsel her i landet må gå over Komitéens lig", sagde lærer Torpe. Lehmann fandt, at Komitéen var sat på anklagebænken og opfordrede besindigt til at holde inde med skydningen. Mødet bragte ikke nogen klaring af forholdene og førte ikke til håndgribelige resultater." (Hvenegaard Lassen, 1962, s. 187).

På repræsentantmødet gik bestyrelsen af, og en del ønskede ikke genvalg. På et efterfølgende bestyrelsesmøde blev Høirup valgt til foreningens formand og kasserer, mens Rasmus P. Nielsen fortsatte som næstformand og medlem af Statens Bogsamlingskomité.

Striden bilægges – biblioteksloven på vej

Også Dansk Biblioteksforening var særdeles aktiv i 1918 og 1919. I 1918 afholdt foreningen som før nævnt sit første og eneste årsmøde. På dette talte H. O. Lange om dansk bibliotekslovgivning og genfremsatte sin idé fra 1909 om, at Danmark skulle have vedtaget en bibliotekslov.

Langes foredrag og den efterfølgende diskussion mundede ud i en enstemmig vedtagelse af en henvendelse til ministeriet, hvori man foreslog forberedelsen af et lovforslag. Dette ville imidlertid være svært at gennemføre uden samarbejde med folkebogsamlingerne, og en henvendelse til Danmarks Folkebogsamlinger førte til, at denne forening også tilsluttede sig skrivelsen til ministeriet.

Blandt dem, der opfattede situationen uholdbar med de to foreninger, som lå i strid med hinanden, var Lehmann fra Statens Bogsamlingskomité, der netop var udnævnt

til amtmand i Thisted. På samme tid var Steenberg på grund af sygdom sat ud af spillet. Lehmann var på god fod med begge foreninger og fik udvirket en sammenslutning af dem. Denne fandt sted i Odense den 27. september 1919 og resultatet blev dannelsen af Danmarks Biblioteksforening, som Høirup kort tid senere blev formand for. Under den efterfølgende middag sendte den nye forenings repræsentanter telegrafiske hilsener til tre af hovedpersonerne fra stridens år, Steenberg, Jens Bjerre og Lehmann.

Et halvt år senere var den nye bibliotekslov, som også Steenberg, trods svækket helbred, havde sat sit præg på, en realitet. I forbindelse med bibliotekslovens ikrafttræden i 1920 trådte "Bibliotekssagens ledende Mand", formanden for Statens Bogsamlingskomité, Andreas Schack Steenberg sig tilbage.

Afsked med Steenberg

I H. O. Langes "afskedsportræt" af Steenberg, trykt i Bogens Verden, rettedes "en venlig Hilsen" fra alle "Biblioteksinteresserede Kredse" til ham, og man ville samtidig forsikre ham om, at hans gerning ville blive erindret. Man ville "følge ham i hans Otium med de varmeste Ønsker, dikterede af Taknemmelighed og Højagtelse." I artiklen fremhævedes Steenbergs indsats, ikke mindst i henseende til forberedelsen af den første bibliotekslov i Danmark, og man måtte således ikke glemme, at "den for en væsentlig Del skyldes Professor Steenbergs utrættelige Arbejde igennem de trange Aar, da Pionerarbejdet blev gjort og Grunden blev ryddet."

Som en tak og hyldest fra Danmarks Biblioteksforenings side blev der foretaget en indsamling til en "Æresgave" til Steenberg. Ideen hertil stammede fra bibliotekar Henrik Jensen i Svendborg og bestyrelsen tog den straks til sig. Der havde været overvejelser fremme om, enten at overrække en pengesum til f.eks. en rejse eller et maleri, men efter råd fra biblioteksdirektør Døssing valgte man at lade Steenberg selv disponere over gaven. Den 11. december 1920 mødte en deputation fra foreningen op i Steenbergs private hjem, for at overrække ham en pengesum på 2.500 kr. i en såkaldt "Seddelbog" fra Jhs. Neyes butik i København og en adresse, hvis tekst var formuleret af Svend Dahl, "kunstnerisk udstyret" af kunstmaler H. V. Westergaard og indbunden af Anker Kyster.

I adressen blev Steenberg takket for sin indsats og han blev betegnet som "Leder af den folkelige Biblioteksbevægelse i vort Land". Danmarks Biblioteksforenings formand, Høirup nævnte, at der havde været tanker om at beløbet kunne bruges til en rekreatjonsrejse eller et portræt af professoren, men "man var enedes om at lade ham selv disponere frit over Summen."

Steenberg kvitterede med en takketale, hvori han "dvælede ved de mange gode Minder, han havde fra sit Samarbejde med Biblioteksfolk Landet over, og ved sin Glæde over den nye Bibliotekslov."

Kort før julen 1920 sendte Steenberg sin tak til Danmarks Biblioteksforening for æresgaven, og nævnte, at det havde været ham en stor sorg, da han på grund af sygdom måtte "opgive at være med til at føre den Lov ud i Livet, som jeg har arbejdet

for i henimod tredive Aar." Men, tilføjede han, der havde også været meget, "som jeg har haft Grund til at glæde mig over."

I 1923 skrev Steenberg et brev til Danmarks Biblioteksforenings bestyrelse, hvori han meddelte, hvorledes pengene fra gaven i 1920 var blevet anvendt. Den anerkendte malerinde, frk. Bertha Wegmann havde således udført et maleri af Steenberg, og tilføjede han bl.a.: "Billedet er indsendt til Foraarsudstillingen paa Charlottenborg. Paa Billedets Ramme findes en lille Plade med en Meddelelse om, at Billedet er en Gave til mig fra Foreningen" og "Resten af Pengene haaber jeg at kunne bruge til Hjælp til en Rejse, saa at jeg kan faa begge de Planer udført, der i Bestyrelsen blev nævnt som mulige Anvendelser af Beløbet."

To år senere meddelte Steenberg, at han og hustruen Emilie havde besluttet at overdrage maleriet til Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg, "som gave til Museet, at overtage efter vor Død."

Steenberg mistede ikke kontakten med bibliotekssagen i årene frem til sin død i 1929. Han skrev anmeldelser og artikler, herunder sine "Erindringer fra mit Biblioteksarbejde" i 1922-23. Desuden deltog han sammen med repræsentanter for Danmarks Biblioteksforening, der var initiativtager, i et biblioteksmøde, som afholdtes i forbindelse med det nordiske skolemøde i Norge i 1921, og ligeledes medvirkede han i det første selvstændige nordiske biblioteksmøde på Hindsgavl i 1926, arrangeret af Danmarks Biblioteksforening.

På foreningens årsmøder var han en kær gæst, og han nød således megen hyldest, i særdeleshed i forbindelse med årsmødets middag.

Særlig indtryk på Steenberg gjorde årsmødet i Svendborg i 1924, hvor foreningens struktur ændredes, således at dens hovedstyrelse fremover skulle udgøres af tre grupper.

Efter årsmødet modtog foreningens formand, Høirup, et brev fra Steenberg, dateret den 7. september 1924, hvori han sendte sin "bedste Tak for Mødet i Svendborg." Det havde været en "stor Glæde" for ham at deltage, og tilføjede han: "Dels synes jeg, at Mødets Forhandlinger var meget interessante, fordi de laa saa tæt op af det Arbejde, som udføres af Bibliotekerne rundt om i Landet, og de Strømninger indenfor dette Arbejde, som præger det. Dels blev der paa Mødet vist mig megen Venlighed og Paaskønnelse; derved mildnes i høj Grad det Savn, som jeg ofte føler ved ikke længere umiddelbart at deltage i Biblioteksarbejdet."

Samme år, den 16. december 1924, fyldte Steenberg 70 år. I dagens anledning modtog han hilsener fra nær og fjern, bl.a. fra biblioteksfolk i de nordiske lande, Tyskland og Amerika. I Bogens Verden skrev Høirup en hyldest til Steenberg, hvori han overbragte foreningens "varmeste Lykønskning med den hjerteligste Tak for hans enestaaende Arbejde og med Ønsket om, at han endnu i mange Aar maa faa Kræfter til at tjene den Sag, hvis ypperste Talsmand han i en Menneskealder har været!"

Steenberg kvitterede ved at sende sin "bedste Tak for den smukke Hilsen - baade de venlige Ord og de smukke Blomster - til min Fødselsdag" og udtrykte sine "bedste Ønsker for Foreningens Fremtid og for den Sag, som den arbejder for."

Det var kun sjældent, at Steenberg selv tog ordet på årsmøderne, men det skete bl.a. på årsmødet i Sønderborg i 1926. Det lå ham på sinde, at "Danmark lod en i Amerika værende Dansk repræsentere Danmark ved det amerikanske Biblioteksjubilæum i Efteraaret." Hans ønske blev ikke modsagt og en bekostelig adresse udført af Anker Kyster med tekst af Steenberg blev af foreningens udsendte repræsentant, industribibliotekar Oskar Thyregod overbragt til den amerikanske forening, som lod sig fejre af ca. 3.000 gæster. Til nogen skuffelse for Thyregod druknede adressen lidt i mængden af lignende hyldestskrifter fra ind- og udland.

Året efter havde den engelske biblioteksforening 50-års jubilæum, og også ved den lejlighed sendte Danmarks Biblioteksforening på Steenbergs foranledning en adresse til Library Association. Den var formentlig formuleret af Steenberg. Ved årsmøderne i 1928 og 1929 kunne Steenberg ikke deltage på grund af sygdom. Til årsmødet i Hjørring i 1928 sendte han en telegrafisk hilsen. På årsmødet i Slagelse i 1929 fik formanden "Forsamlingens Tilslutning til at afsende en Hilsen til Professor Steenberg, der paa Grund af Sygdom havde sendt Afbud."

Efter lang tids svagelighed og sygdom døde Steenberg den 27. november 1929. Han blev begravet i stilhed på Assistens Kirkegaard den 30. november. Samme dag noterede Danmarks Biblioteksforenings formand Høirup i mødeprotokollen følgende: "Jeg bragte en Tak fra Danmarks Biblioteksforening ved Graven. Hvenegaard Lassen var ogsaa til Stede."

Tiden efter Steenberg

Danmarks Biblioteksforening og dens medlemmer glemte naturligvis ikke Steenberg og den indsats han havde gjort også for foreningen gennem årene. Dagen efter Steenbergs død skrev bibliotekar Michael Winther fra Hjørring Centralbibliotek til Høirup og foreslog, at foreningens bestyrelse tog initiativ til indsamling af penge til et fond, der skulle bære "Prof. Steenbergs Navn, og hvis Renter benyttes til Rejseunderstøttelser for Biblioteksfunktionærer."

Bestyrelsen fandt imidlertid ikke, at tiden var inde til et sådant initiativ pga. tidernes ugunst. I stedet ville foreningen søge rejst "en Mindesten paa Professor Steenbergs Grav." I 1930 opfordrede bestyrelsen medlemmerne til at bidrage til "at rejse en Mindesten paa hans Grav som et varigt Udtryk for den Taknemmelighed, vi maa føle overfor den Mand, der ved sit Arbejde for Bibliotekerne indledte et nyt Tidehverv i dansk Folkeoplysning."

På foreningens årsmøde i Esbjerg i 1930 indledte formanden Høirup sin beretning med at holde en mindetale over Steenberg. Foreningen og dens medlemmer havde mistet "Bibliotekssagens "grand old man", nemlig "Skaberen af vor Tids Biblioteksbevægelse her i Danmark." Endvidere fremhævede Høirup, at Steenbergs navn "for alle tider" ville være "skrevet med gyldne Bogstaver i danske Bibliotekers Historie."

I løbet af 1930 foretog foreningen indsamlingen til rejsningen af en mindesten på Steenbergs grav. Imidlertid ønskede Steenbergs familie kun "en mindre liggende Gravsten", som blev afsløret på Danmarks Biblioteksforenings 25 års jubilæumsdag den 25. november 1930. På den liggende sten står med bronzebogstaver Steenbergs navn og leveår, samt påskriften: "I Taknemmelighed fra Danmarks Biblioteksforening."

Overskuddet fra indsamlingen gjorde det endvidere muligt for foreningen, at realisere forslaget om oprettelsen af "et Steenberg-Fond til Uddelelse af Rejselegater for Bibliotekarer." I forbindelse med oprettelsen af Stipendiefondet i 1935 blev midlerne fra Steenberg-fondet overført hertil. Dette fond fik navnet "Stipendiefondet for Uddannelse af Bibliotekarer (Professor Steenbergs Fond)". Det eksisterer som bekendt den dag i dag.

Afslutning

Selvom Steenbergs tid som aktiv i bogsamlings- og bibliotekssagen var ved at rinde ud i 1920, da han trak sig tilbage fra sin offentlige stilling, fulgte han biblioteksudviklingen og udviklingen i Danmarks Biblioteksforening med en dyb og levende interesse. Han skrev således gerne artikler til Bogens Verden og deltog som nævnt med glæde i Danmarks Biblioteksforenings årsmøder. Som bibliotekssagens nestor nød han stor respekt både i Danmark og udlandet.

Siden Steenbergs død i 1929 er hans indsats for folkebibliotekssagen blevet mindet, når der har været anledning dertil, akkurat som det har været tilfældet i forbindelse med fejringen af 150-årsdagen for hans fødsel, der blev markeret ved Danmarks Biblioteksskoles og Danmarks Biblioteksforenings afholdelse af Steenberg-seminaret den 16. december 2004.

Det må ikke glemmes, når hans pionerindsats for organisationen af biblioteksvæsenet omtales, at han faktisk medvirkede til at stifte Danmarks første biblioteksforening i 1905, den forening som i dag bærer navnet Danmarks Biblioteksforening, og som nu i over 100 år har talt biblioteksbevægelsens sag overfor befolkningen og de bevilgende myndigheder.

Kilder:

Bogsamlingsbladet 1906-1920

Bogens Verden 1918-19; 1920-1930

Dyrbye, Martin et al.: Det stærke Folkebibliotek. Danmarks Biblioteksforening og Danmarks Biblioteksskole: København, 2005

Danmarks Biblioteksforenings Arkiv (privateje)

Hvenegaard Lassen, H.: De danske folkebibliotekers historie 1876-1940. 1962.

© Martin Dyrbye 2008

Link til vor norske kollega organisation...

Bibliotekshistorisk Selskab har i flere år haft kontakt til vor norske kollega organisation: Norsk Bok- og Bibliotekshistorisk Selskap. De har her i marts 2008 sendt os den nye adresse på deres hjemmeside: <http://biblioteknett.no/NBBS/> og Jon Anjer er webmaster (vevgubbe).

Få Bib-Hist tilsendt pr. mail

Flere abonnenter har spurgt, om de kan få Bib-Hist tilsendt pr. mail, fordi det derved er lettere at distribuere den rundt i en organisation. Normalt vil Bib-Hist kunne findes på Selskabets hjemmeside: www.bibliotekshistoriskselskab.dk men vil også kunne mailes til dem, der måtte ønske det. Mailadresse, hvortil Bib-Hist ønskes tilsendt, sendes til Bente Kaspersen: bentek@mknet.dk

--- o 0 o ---

ISSN 1603-1113

BIB-HIST er udgivet af Dansk Bibliotekshistorisk Selskab.

Dette nummer er redigeret af Bente Kaspersen (ansv.).

Afleveret til tryk, uge 13, 2008.

Abonnement opnås ved medlemskab af foreningen.

Indmeldelse sker til Johannes Balslev,

Gartnerparken 22, 4654 Fakse Ladeplads (E-mail: balslev@fakse-ldp.dk).

Medlemskab koster for institutioner: 300 kr., for personlige medlemmer: 150 kr. (pensionister, studerende og ledige dog 100 kr.)

Selskabets hjemmeside: www.bibliotekshistoriskselskab.dk